

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פרשת חיי שרה תשפ"ה (54)

ה'נסיון' האחד - עשר

לי להתאונן על מיתת האבות כו' אמרתי לאברהם 'קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה' ביקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה בד' מאות שקל כסף ולא הררה על מדותי וכו' ע"ש, ושוב צ"ב למה לא נמנה זה בתוך הי' נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ועמד בהם.

והנראה, דאכן י"ל שהנהגתו של אברהם אבינו בעת קבורת שרה היא מעלה עדיפה מכל הי' נסיונות

שנתנסה בהם קודם לכן, כיון דעד הנסיון העשירי שהוא עקידת יצחק, הי' יכול אברהם לחשוב ולדמות בנפשו שזה רק נסיון ולא הנהגה אמיתית של הקב"ה, ובאמת כל חיי האדם נסיונות הנהגה אמיתית של הקב"ה, ואעפ"י שאברהם נתנסה בנסיונות היותר גדולים שיש לתאר מ"מ בכלום הי' יכול לדמות ולחשוב שהקב"ה רק מנסהו כי הי' צדיק יבחן, אבל כשביקש מקום לקבור את שרה שזה הי' אחר עקידת יצחק שכבר נגמרו העשרה נסיונות והקב"ה העיד בו 'עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה' אחר שעמדת בנסיון היותר נורא, א"כ מעתה יצא אברהם אבינו מהמהלך הרגיל של נסיונות ובחינות שהי' לו מקודם, ושוב לא שייך אצלו נסיון וכל הנהגת הקב"ה עמו צריכה להיות רק לפי הנהגת האמת, והרי הקב"ה הבטיח לו 'כי לך אתננה' ואיך אינו מוצא אפי' מקום לקבורת אשתו, הרי הי' יכול לטעון לקב"ה וחי' להרהר אחר מדותיו, זה הי' השבח הכי גדול דאפי' אז לא הררה כלום כיון שאין באפשרות נברא להבין דעת יוצרו. זהו גדלותו של אברהם אבינו יותר מכל הנבראים, דהא כל מה שהאדם מדמה בלבו שאי"ז נסיון, שם הוא מועד ביותר ליפול, ונמצא שלא הי' זה מעשרה נסיונות, אבל בכ"ז גדול הוא מכולם.

ג' ותושב אנכי עמכם תנו לי אהות קבר עמכם ואקברה מתי מלפני (כ"ג, ד) ב"ב טו ב' ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על ה' ויבא גם השטן בתוכם, ויאמר ה' אל השטן מאין תבא, ויען השטן וגו' אמר לפניו: רבוננו של עולם, שטני בכל העולם כולו ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם שאמרת לו 'קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה' ואפ"ה בשעה שלא מצא מקום לקבור את

שרה [עד שקנה בד' מאות שקל כסף] לא הררה אחר מדותיך. ויאמר ה' אל השטן השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ וגו' ע"כ.

זה רבות בשנים שהייתי תמה ע"ז, דהנה שנינו במס' אבות (פ"ה מ"ג) עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ע"ה ועמד בכלום להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו ע"ה, ונתפרשו כולם בפרקי דר' אליעזר כמו שהביא רש"י שם, והנסיון האחרון שהחשיבוהו בתוך הי' נסיונות שנתנסה בו אברהם אבינו ועמד בו הוא הנסיון של עקידת יצחק שזה הי' קודם מיתתה של שרה, ונראה שלא החשיבו ענין זה של קבורת שרה ותשלום הד' מאות שקל כסף שהוא נסיון גדול כמו העשרה נסיונות שנתפרשו שם [ועיי' ברבינו יונה שם], ובאמת תימה שרק ד"ז מצא השטן לשבח את גדלותו של אברהם, ולכאורה ענין עקידת יצחק והשלכת אברהם לאור כשרים הם נסיונות גדולים הרבה מזה

משא רבינו הגדול מרן שליט"א על ציונו של רבינו הקדוש מרן האבי עזרי זיע"א ביום הזיכרון ט"ז במרחשון תשפ"ה

אנחנו נמצאים בעונותינו הרבים בעת צרה, יש הרבה קטרוגים על כלל ישראל ד' ירחם, ובזמנים כאלו הראש ישיבה צוק"ל תמיד היה מעורר, שעלינו לדאוג שלא יהיה ח"ו מצב של 'לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו'. שחלילה וחס נמשיך להיות אותו דבר. רש"י בתחילת פרשת דברים, על הפסוק "אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרות ודי זהב", פירש, "בין פארן וכו' על מה שעשו במדבר פארן ע"י המרגלים", ואחרי זה כתב "וחצרות וכו' היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע, ואתם נדברתם במקום, כלומר, שבמעשה המרגלים היו שני חטאים, האחד, עצם החטא שריגלו את הארץ ודיברו לה"ר, והשני, החטא שחטאו בכך שלא למדו מוסר ממרים, עד כמה חמור הוא עוון לה"ר, ואתם נדברתם במקום'. ומסתבר לומר שרש"י הולך בדבריו מהקל אל הכבד, והחטא של אי לקיחת המוסר ממרים הוא חמור יותר.

כמה אנו צריכים לדעת ולהשריש בעצמינו, שהעוון הגדול ביותר הוא שלא ניקח את מוסרו של הקב"ה ולא נבין שצריכים ומחויבים אנו להתעורר. הקב"ה מכה אותנו מכה אחר מכה, ואין לך יום שאין קללתו מרובה משל חברו, משום שהקב"ה רוצה וחפץ בכך, שנתקן את עצמנו בכל מה שאנו רפויים בכך, ומי יכול לומר שהוא שלם בכל, ולב יודע מרת נפש במה הוא עצמו צריך תיקון.

אסור ח"ו להיות שאננים ובטוחים, המצב שלנו בא"י הוא נורא ואיום, אנחנו מוקפים באויבים ושונאים שעושים הכל להשמידנו ה"י. ואיך לא נתעורר ונשוב בתשובה בתורה ותפילה ונפשפש במעשינו.

וביותר מכך, אני רוצה להזכיר כאן את הגזירה הנוראה שיש על עולם התורה שרוצים לקחת את בחורי הישיבות לצבא, הרי זה נורא נוראות, שרוצים ח"ו לבטל תורה מישראל, לפגוע ביסוד של כלל ישראל והרי 'וגדול המחטיא יותר מן ההורגו'. אנחנו מכריזים כאן שאף בחור לא יילך לצבא. הראש ישיבה זצ"ל אמר לי למסור בשמו שזו גזירת שמד וצריך למסור את הנפש על זה אבל אנחנו צריכים רחמים, וכמה אנו מחויבים בזמן שיש צרות ורדיפות, שלא לעבור על זה לסדר היום אלא להתעורר ולקחת מכך מוסר, לתקן את עצמו, וכמו שדיברנו שלב יודע מרת נפשו, ועיקר העיקרים זה להוסיף בתורה, עוד תורה ועוד תורה, ועל ידי כך נזכה להינצל מכל הגזירות ולביאת גוא"צ בב"א.

ובכל אלו ג"כ לא הררה אברהם אבינו אחר מדותיו של הקב"ה, וצ"ע.

ובאמת שהשטן שמע שבח זה של אברהם אבינו מהקב"ה בעצמו, כדאיתא בפ' חלק (סנהדרין קיא א') ובמד"ר ר"פ וארא והובא ברש"י שם (שמות ו', ט') בשינוי קצת שא"ל הקב"ה למשה רבינו: חבל על דאבדין ולא משתכחין, יש

'צדיק גומל חסד' או 'נבהל להון'

משקלי עפרון שהיו קנטרין, הה"ד (משלי כח) נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר ביאנו, 'נבהל להון איש רע עין' זה עפרון שהכניס עין רע בממונו של צדיק, 'ולא ידע כי חסר ביאנו' שחסרתו התורה וא"ו, הה"ד וישמע אברהם אל עפרון וישקול אברהם לעפרו, עפרו כתיב חסר וא"ו ע"כ.

וישקול אברהם לעפרו את הקסף וגו' ויקם שדה עפרו וגו' לאברהם למקנה וגו' (כ"ג, ט"ז - י"ז)

במד"ר 'אדוני שמעני ארץ ארבע מאות שקל כסף' א"ר הנינא כל שקלים האמורים בתורה סלעים ובנביאים ליטרין בכתובים קנטרין, ר' יודן אמר חוץ

מזה שערות דקות. ה"נ מי שקנה את האגוזים מהעני' הזו, במטרה לגמול עמה חסד, הוא לקח שערות דקות ועשה מהן משי, אבל מי שקנה אגוזים כי הוא ה' תאב אליהם, הרי הפסיד את כל המצוה, הוא לקח משי ועשה ממנו שערות דקות.

המורם מזה, דכל זמן שהאדם אינו 'נבהל להון', אף שהוא לוקח מחיר כסף ומקבל תמורה עבור מעשיו וחפציו, מ"מ לא נגרע מזה חסדו ועולם חסד יבנה. ושמעתי כע"ז בשם הסבא מסלבודקה זצ"ל שכל אופי הלחם ושואבי המים ושאר בעלי המלאכות שקמים בעוד לילה לטרוח ולהכין צרכי בני אדם, מה שלוקחים ממנו עבור מחייתם והצטרותם אי"ז מגרע במעשה החסד שלהם כלפי העולם.

ומעתה י"ל שאלמלא ה' עפרון 'נבהל להון' אומר מעט ולוקח הרבה מעות קנטרין, לא ה' שום עוולה במה שלקח כסף מאברהם עבור קנין השדה, ומהיכי תיתי שיוצרך ליתן לאברהם שדה במתנה, ודי בזה שנעתר לו להסתלק משדהו לצורכו של אברהם והרי ה' צריך לקנות שדה כזה במקום אחר, וגם יותר מכדי צרכו ה' מותר לו ליקח כשרואה ערכו של שדהו בעיני אברהם וכדרך כל מקח וממכר, וגם באופן זה לא ה' נחסר עפרון וה' נשאר המכניס אורחים של אברהם וכל ה' זוגות, וה' נקרא שהם קבורים בשדה עפרון, ואעפ"י שעפרון ה' לוקח את כספו אבל לא ה' זה מגרע מטוב חסדו, אבל כיון שה' 'נבהל להון' דהיינו שכל מעשיו לא היו אלא לשם הון, וכלל לא נתכוין לטובתו של אברהם אלא כל הסיבה שהסכים לעסק זה של מכירת השדה הוא כדי להוציא מאברהם אבינו את ממנו, לכן נתחסר עפרון ויצא משדה המכפלה, ומיד כאשר שקל אברהם לעפרון את הכסף 'ויקם שדה עפרון' 'לאברהם למקנה'.

זהו כוונת רש"י ובעל הטורים 'עפרון' חסר בגי' ארבע מאות, שמעפרון לא נשאר כלום, כי מהותו של 'עפרון' היא רק הד' מאות שקלים, כל כוונתו של עפרון ה' רק לצורך הכסף, וזהו 'חסר יבואנו', כיון שכל כוונתו ה' רק להון, לכן נשאר מעפרון רק ד' מאות שקלים ולא יותר.

הז"ל הגדירו כאן שמי שהוא 'נבהל להון' אי"ז רק מפני שהוא רוצה הון, אלא נותן עיניו בממונו של אחרים וזהו 'איש רע עין', ואמנם צ"ב מהו ענין 'ולא ידע כי חסר יבואנו' שחסרת התורה וא"ו, מהו העונש והרמוז בזה. ובעל הטורים כ' 'עפרון' עולה בגי' ארבע מאות כנגד ד' מאות שקלים שלקח במערה, והראוני שכ"כ רש"י בדברי הימים (טז, יא), ועדיין צריך הסבר מה העונש ומהו ה'חסר יבואנו'.

וי"ל עפ"י מה ששמעתי בשם א' מגדולי המוסר שאמר לא' ממקורביו שנלווה עמו בלכתו בדרך, בא ואראך בית הכנסת אורחים וגמילות חסדים לאנשים וטף, והלך אתו לרחוב הראשי והי' שם מסעדה גדולה ומלצרים רבים מגישים אוכל בדרך כבוד לכל דכפין, ואמר התלמיד לרבו: וכי הכנסת אורחים הוא זה? הרי כל אחד מהסועדים אחרי אכלו נותן דין וחשבון על כל אכילתו ומשלם, ויענהו רבו: וכי ברצונך שבית גמ"ח גדול כזה יהי' חייב להיסגר בתוך ימים? הרי הצדיק שמפעיל את ההכנסת אורחים הוא צריך הרבה כסף בשביל לקנות צרכי סעודה לאורחים של מחר. שאל לו תלמידו: אבל בעה"ב לוקח יותר מצרכי אכילה של מחר? ויענהו רבו: אין פלא בזה, כיון שהצדיק הנפלא הזה הגומל חסדים, צריך גם הרבה כסף כדי לשלם למלצרים ושאר ההוצאות. לא הסכים התלמיד, וטען: הרי הבעה"ב לוקח יותר מכפי ההצטרות הזאת. ענה לו רבו: גם זה פשוט, הרי צריך הוא כסף גם למחייתו ולפרנסת אנשי ביתו כדי שיוכל להמשיך בחסדים ובהכנסת אורחים שלו. הלא בל"ז יהי' חייב לילך ולעסוק במלאכה אחרת ולא יוכל לעשות הגמ"ח הנפלא הזה.

וכן שמעתי ממו"ח רבינו הגדול ראש הישיבה זצ"ל, שסיפר לו דודו מו"ר מרן הגרא"ז מלצר זצ"ל שהי' נוסע עם מרן החפץ חיים זצ"ל ברכבת לאחת האסיפות, ועוד קבוצת אנשים נתלוו אליהם, ואז ה' נהוג שנישים יהודיות עניות היו עולות לרכבת בעת עצירתה ועיכובה בתחנה והיו מוכרות אגוזים ושקדים וכדו', ניגשה אשה א' להח"ח זצ"ל למכור לו אגוזים והוא קנה ממנה, וכמוכן כן עשו כל האנשים שהיו נוכחים שם.

אמר להם הח"ח בלשונו הק': הידעתם איך מייצרים משי? לוקחים שערות דקות ועושים מהם משי, אבל אף אדם לא יעלה על דעתו ליקח משי ולייצר

מתוך דברי חיזוק שנשא רבינו הגדול מרן שליט"א בישיבת כנסת יחזקאל אלעד בראשות הגאון רב"מ אטינגר שליט"א - מוצט"ק וירא תשפ"ה

מן הראוי להביא כאן מעשה שאירע עמי בצעירותי עם מו"ר בעל החזון איש זצוק"ל. נראה לי שמעשה זה יש הרבה מה ללמוד. מו"ר מרן חמי רבינו הגדול זיע"א היה מייקר מעשה זה, והיה נוהג לספרו.

בימי חורפי הייתי ישן בבית מרן החזון זצ"ל. הוא הקפיד שלא לישון בחדר לבד, ועל כן הייתי ישן עמו בחדרו. בחדר זה היה נמצאים גם ספריו וגם מטתו, וכמוכן שלא היה שם מקום להניח את מטלטלי המעטים, ולכן החזקתי אותם בביתו של הרה"ג ר' ירוחם קרלנשטיין זצ"ל. בבית זה כיבסו לי את בגדי, שם שכבתי כשהייתי חולה, וחשתי שם כבן בית.

לאחר זמן, כשכבר למדתי בישיבת לומז'א בפתח תקוה, הגיע אלי יום אחד קרוב משפחתם ואמר שביקשו להודיע לי על הולדת בן במשפחתם, ועל זמן הברית. מאחר וכאמור הייתי קרוב מאד למשפחה, וגם היה לי רגש של הכרת הטוב כלפיהם, הרגשתי שאני מוכרח לנסוע לברית. הברית התקיימה בשעה מוקדמת, כיון שמרן החזון"א היה סנדק והוא היה מתפלל עם הנץ, ואשר על כן השכמתי קום ביום הברית, התפללתי מוקדם, והגעתי לברית. כשנכנסתי למקום, מרן החזון"א כבר היה מעוסף בטליתו, ועמדו להכניס את התינוק. כמוכן שמיד נתתי לו שלום. כשראה אותי, שאל "מה אתה עושה כאן?". לא הבנתי את כוונתו, ועניתי לו שבאתי לברית. שוב שאל אותי "מה אתה עושה כאן?". עדיין לא הבנתי את כוונתו, וחשבתי שהוא שואל אותי מה השייכות שיש לי לברית זאת. הסברתי לו שאני מקורב מאד למשפחה, וכיון שהם שלחו להודיע לי על הברית, הרגשתי שאני חייב לבוא, ולכן הגעתי. אך מרן שאל אותי שוב: "מה אתה עושה כאן?". אינני זוכר אם שאל אותי ארבע או חמש פעמים, אך עדיין לא הבנתי מה רצה לומר לי.

לאחר שכבר הכניסו את הילד ואמרו "ברוך הבא", שאל אותי מרן זצ"ל עוד פעם "מה אתה עושה כאן?" ורק אז הבנתי את כוונתו, ושאלתי אותו האם עלי לחזור לישיבה. מרן זצ"ל השיב לי בחיוב וליווה אותי לדלת כשהוא מושיט לי את ידו לברכת פרידה. באותו זמן חשתי בלבי איזו טרונאי על מה שאירע, הייתי בחור צעיר ולא הבנתי, אך לאחר זמן, כשלמדתי את דברי הגמ' בכתובות שלהלן, הבנתי את היסוד שלימדני מרן זצ"ל, עד כמה גדול ההפסד בכל רגע שהאדם מבטל מלימוד תורה.

נאמר בגמ' בכתובות (טב): "רבי חנניה בן חכינאי הוה קאזיל לבי רב בשילהי הלוליה דר"ש בן יוחאי (סוף ימי חופתו של רשב"י), א"ל (רשב"י לר' חנניה) איעכב לי עד דאתי בהדרך, לא איעכבא ליה". בלומדי את דברי הגמ' תמהתי, הרי רשב"י היה חתן בעיצומם של שבעת ימי המשחה, וכשרצה ללכת עם רבי חנניה בודאי היה זה משום שרצה שיהיה לו חברותא בדרכו לישיבה. מדוע לא נעתר רבי חנניה לבקשתו? מה עם הענין הגדול של שמחת חתן, שהרי בודאי שאם היה מסכים לבקשתו של רשב"י היה בזה משום שמחת חתן? ובנוסף לכך, הרי בודאי שהליכה בצוותא עם רשב"י מעלתה גדולה עד למאד, והרי רבי חנניה עצמו הוא בעל השמעתא בפרקי אבות (גד), שהמהלך בדרך יחידי הרי זה מתחייב בנפשו, ולפי אחד הפירושים שם במשנה אפילו אם ההולך יחידי לומד ושונה אעפ"כ מתחייב בנפשו. אך למרות כל זאת לא הסכים רבי חנניה להמתין עד למחר, כיון שהיה לו חבל על כל רגע.

וראיתי במהר"ם שיף שהביא את דברי הגמ', וכתב לתמוה "יש לראות לכאורה מה השמיענו בזה". המהר"ם שיף לא הבין איזה חידוש יש כאן בדברי הגמ', שהרי פשוט שלא יתכן שרבי חנניה יחכה לחתן עד מחר. ולמרות שרשב"י, שביקש ממנו להשאר, סבר שר"ח ימתין לו, אעפ"כ הבין המהר"ם שיף בפשטות שבודאי שר"ח יסרב לבקשתו, עד כדי כך שכתב לתמוה על דברי הגמ' מה החידוש במעשה זה, והדברים נוראים.

